

RIZIKÁ VYVOLANÉ ASIMILÁCIOU S ABNORMÁLNYM SOCIÁLNYM PROSTREDÍM a determinované komunikačnými stereotypmi medzi odsúdenými ako faktormi sociálnej pseudonivelizácie

RISKS CAUSED BY ASSIMILATION WITH ABNORMAL
SOCIAL ENVIRONMENT AND DETERMINED BY
COMMUNICATION STEREOTYPES AMONG CONVICTS
AS FACTORS OF SOCIAL PSEUDO LEVELLING

Jozef TINKA

ABSTRACT:

By using the long-term empirical observation method and on the basis of sociolinguistic principles, we analyzed the interpersonal communication of the convicts with the purpose to expose their communication stereotypes as determinants of assimilation with abnormal social environment and with the aim to highlight the potential to at least partially eliminate the risks of negative environmental influences on personality formation with a practical importance for the corrections of the re-educational system.

KEY WORDS:

abnormal behaviour and environment, argot and authentic environment, asocial, assimilation, communication stereotype, pseudo levelling

Abnormné prostredie deformuje vývin osobnosti odsúdeného a spätne jeho osobnosť deformuje prístup jednotlivých členov sociálnej skupiny, v ktorej koexistuje, k nemu. Spúšťa sa tým akási feet back reakcia, ktorá býva vždy na škodu odsúdeného ako jedinca, ktorý do novej sociálnej skupiny prichádza ako osobnosť, formovaná neidentickou psychosociálnou atmosférou, príznačnou pre jeho prirodzené sociálne prostredie (per analogiam vide Koléniy, Šintajová, 1971).

PhDr. Mgr. Jozef Tinka – publicista a lektor

Narodený v Trenčíne (1958). Vyštudoval žurnalistiku a filozofiu. Pôsobil ako novinár (redaktor) v miestnej a regionálnej tlači a tiež ako publicista spolupracujúci s celoštátnymi médiami. Pracoval ako redaktor v podnikovej tlači, hovorca generálneho riaditeľa svojho času najväčšieho československého výskumného ústavu, ďalej ako vedúci redaktor vedeckovýskumného časopisu Trend-VÚMA s celoštátnou pôsobnosťou a abonentskou základňou aj v zahraničí. Neskôr sa dlhší čas angažoval v komunálnej politike i v treťom sektore a postupne sa stal editorom i redaktorom (šéfredaktorom) viacerých regionálnych profesijných periodík - z nich najmä Lubinské noviny sa stali regionálnym fenoménom. Venoval sa tiež marketingovým otázkam v súvislosti s regionálnou masmediálnou komunikáciou. Pracoval na výskume vplyvu médií na formovanie postojov v izolovanej skupine a angažuje sa v projekte „Pasportizácia regionálneho komunikačného priestoru“. Je autorom dvoch kníh – historickej monografie o Novom Meste nad Váhom a knihy pre deti Rozprávky z uzlíka. V súčasnosti pracuje na publikácii „Zákon mimo zákon“, zobrazujúcej pomery v justícii, a na filozofickej eseji „Autentická rodina“, zaoberajúcej sa krízou sociálnych hodnôt.

Abnormalita sociálneho prostredia odsúdených spočíva v tom, že pobyt delikventa v ústave na výkon trestu odňatia slobody je dôsledkom jeho nútenej izolácie ako sociálnej segregácie z prirodzeného sociálneho prostredia na báze preventívneho obmedzenia základných ľudských práv a slobôd, vyvolanej disociálnymi činmi.

Abnormalita sociálneho prostredia odsúdených nie je však daná len izoláciou tejto sociálnej skupiny, ale vo veľkej miere aj *sociálnou interakciou*, osobitne komunikáciou medzi členmi skupiny v jej vnútri.

Ústav na výkon trestu ako spoločenská inštitúcia pritom nepôsobí na osobnosť delikventa len čírou svojou existenciou, ale ovplyvňuje ho určitými svojimi znakmi a vo variabilnom stupni (per analogiam Jurovský, 1971). Osobitý význam má spomínaná koexistencia odsúdených ako významný činiteľ psychickej činnosti, ktorá súčasne formuje vlastnosti osobnosti. Rubinštejn (1994) chápe pod vlastnosťou osobnosti schopnosť odpovedať na generalizované vplyvy určitou psychickou činnosťou. Pričom treba mať na zreteli, že psychická činnosť a vlastnosti osobnosti sa formujú súčasne a predstavujú jednotlivý proces.

Atribútmi koexistencie odsúdených, ako izolovanej komunity sú sociálna a psychická degradácia, deprivácia až karencia, devalvácia hodnôt a pseudonivelizácia sociálneho statusu delikventov a determinujú ich predsudky o spoločenskej homogenite odsúdených. Takáto psychosociálna atmosféra je potom živnou pôdou pre vznik agresivity v najrozličnejších prejavoch a vytvára predpoklady pre zrod manicko-depresívnych psychóz, ktoré ešte viac umocňujú napríklad „civilizačno-technické škodliviny, ako je preľudnenie malých priestorov alebo obmedzenie možnosti odpočinku osamote“ (Kondáš, 1971) a mnohoraké faktory psychickej degradácie osobnosti.

Akousi obranou pred nevyhnutnosťou prežiť v neprirodzenom a fakticky neustále antagonisticky nastavenom prostredí je zdanlivá asimilácia odsúdených v duchu pseudonivelizácie, presadzovanej frázmou „všetci máme modré košele“. Tento stav som nazval efekt ľavej ruky, pričom mám na mysli takéto nastavenie psychiky jedinca: vo všeobecnosti sa favorukosť považuje za istú abnormalitu, a preto sa mnohí favorukí jedinca snažia tento svoj do istej miery handicap zakryvať aj tak, že sa učia používať čo možno najčastejšie aj svoju pravú ruku. Keď však nie sú na očiach, celkom prirodzene pracujú so svojou „prirodzenou“ ľavou rukou. Podobne sa správa aj odsúdený po tom, ako sa dostane do ústavu na výkon trestu odňatia slobody – tvári sa ako „ľavoruký“, akonáhle sa však vráti do svojho prirodzeného prostredia má tendenciu okamžite používať svoju pravú ruku, ak pravda používanie ľavej ruky nebolo simulované až príliš dlho a nestalo sa mu postupne druhou prirodzenosťou.

V sledovanom sociálnom prostredí platí totiž priama úmera – čím vyššia miera asimilácie, tým vyššia miera akceptácie v komunite a menšia miera agresivity voči konkrétnemu jedincovi, atakov a stresu.

Pseudonivelizácia sa tak stáva významným činiteľom formovania osobnosti a to tým viac, čím dlhšie na osobnosť odsúdeného pôsobí. Preto treba mať osobitne na zreteli, že ide o rizikový faktor, ktorý dokáže negatívne ovplyvniť psychiku, sociabilitu i rozumové schopnosti jedinca. Podľa Kondáša (1971) „interakcia neurotizovaného jedinca s deformáciou interpersonálnych vzťahov a devalvácia hodnôt ako určujúcim podmienkami jeho „sociálneho poľa“ je zároveň jedným z perzistenčných faktorov neurózy.“ So všetkými dôsledkami pre psychiku osobnosti, ktoré neuróza ako stav duševnej poruchy prináša. Jedným z prejavov takej poruchy môže byť napríklad práve *syndróm psychickej degradácie osobnosti*. Tieto syndrómy vyjadrujú stratu niektorých vlastností osobnosti: (elementy degradácie) ako aj strata alebo nivelizácia charakterových vlastností osobnosti: pokles tendencie sociálneho rastu (strata perspektívy ďalšieho sebazdokonaľovania, sebauspokojenie a spokojnosť s dosiahnutým, stagnácia až degradácia sociálneho statusu); sťažená adaptácia osobnosti na okolie až po úplnú poruchu sociálnej adaptácie; intelektuálno-mnestickej degradácia končiaca sa demenciou. (Portov, Fedotov, 1977)

Podľa Repáňa (1971) chudobné prostredie môže mať zasa za následok znížené IQ, stimulačné prostredie môže naopak IQ zvýšiť. (Zlepšenie prostredia má blahodarný vplyv na zvýšenie IQ) Čím dlhšie zostáva jedinec v nestimulujúcom prostredí, tým bude mať IQ nižšie. V normálnom prostredí zostávajú skóre IQ po celé roky relatívne stabilné.

Pseudonivelizácia má z hľadiska komunity (ako celku) svoje vonkajšie a vnútorné znaky, ktoré pôsobia v korelácii a tým účinok znásobujú a utvrdzujú. Vonkajšími znakmi je uniformita prostredia ako jednotné oblečenie, osobný výstroj, pravidlá správania sa odsúdených, metodika jednotného pôsobenia na odsúdených a iné činitele dané legislatívou, tradicionalitou a spoločenským náhľadom na reedukačný systém ako taký.

Vnútorné znaky pseudonivelizácie sú dané určované nepísanými pravidlami a tradicionalitou, ktorými sa odsúdení správajú pri vzájomnom spoluzití počas obdobia svojej izolácie.

Pre čo najvierohodnejšie vnímanie procesu pseudonivelizácie odsúdených a ich následnej asimilácie a abnormným sociálnym prostredím bolo potrebné vytvoriť *typológiu* odsúdených, založenú na ich sociálnom statuse, ktorý mali vo svojom autentickom prostredí. Spoločnými znakmi daného typu delikventa sú potom znaky „jeho“ spoločenskej vrstvy alebo „významné činitele príčin delikvencie, ako je motivácia, vôľové vlastnosti a aktivita“ (Krausová, Kalčíková, 1971), osobitne napríklad u narkomanov.

Pri systematizácii typov delikventov som vytvoril *štyri typologické skupiny*, ktoré som označil prenesením významu slova alebo založením slov, ktoré najvýstižnejšie zodpovedali charakteristike daného typu.

Zmyslom prezentovanej systematizácie typov odsúdených je rozlíšiť mieru asimilácie jednotlivých typov so svojim novým sociálnym statusom v korelácii s ich autentickým prostredím. Vychádzal som pritom z predpokladu, že čím bude miera potreby asimilovať sa s antagonistickým prostredím vyššia, tým bude vyššie aj riziko psychickej degradácie osobnosti, pretože sociálny zásah do psychickej činnosti jednotlivca bude intenzívnejší a zrejme aj agresívnejší. A naopak – čím bude potrebná miera asimilácie nižšia, tým vyššie bude riziko znižovania IQ, ako dôsledok pretrvávania nestimulujúceho prostredia (Repán, 1971).

Typy delikventov:

1. Asociál, -a *m*, gréc., lat. •¹
2. Socioparazit, -a *m*, lat. (socio-), gréc. (parazit)
3. Narkoman, -a *m*, gréc.
4. Apostata, -u *m*, gréc.

1. Asociál

Pôvodný význam slova:

kto je neschopný aktívne sa zúčastňovať sociálneho života, narúšajúci spoločnosť; kto je neschopný žiť v sociálnych štruktúrach a neberie ohľad na sociálne záujmy.

Prenesený význam slova (typologicky): do tejto skupiny delikventov som zaradil individua, ktoré pochádzajú „z nedostatočne stimulujúceho až sociálne primitívneho prostredia, v ktorom nebolo možné dostatočne rozvíjať osobnosť“ (Krausová, Kalčíková, 1971). Ide teda o nedostatočne diferencovanú, málo štruktúrovanú osobnosť, narušené medziľudské kontakty a negativizmus (tamtiež, 1971); napríklad u tulákov, žobrákov, bezdomovcov, sociálne segregovaných alkoholikov (© Tinka, 2010) a podobné asociálne živly, pre ktorých je delikvencia a disociálna aktivita motivovaná pudovo, s cieľom zachovať si primárne vitálne funkcie.

2. Socioparazit

Pôvodný význam slova:

slovný tvar socio- predstavuje prvú časť zložených slov s významom spoločnosť, spoločenský; výraz parazit označuje v biológii cudzopasnika a v bežnej reči pejoratívne označuje príživníka.

Prenesený význam slova (typologicky): socioparaziti tvoria skupinu profesionálnych delikventov, pre ktorých je disociálna aktivita prirodzenou činnosťou a hlavným či doplnkovým zdrojom živobytia, a ktorí si delikvenciou zabezpečujú istý sociálny status.

1 Poznámka: / • za názvom sa uvádza tvar výrazu v genitíve, rod (m – mužský), a pôvod slova

Socioparazit nedokáže existovať, podobne ako cudzopasník v prírode, mimo systémových sociálnych štruktúr (živiteľov), pretože práve tie sú podmienkou jeho existencie. Ide tu najmä o páchatelov majetkovej a násilníckej kriminality, napríklad zloději, podvodníci, vydierači, príslušníci tzv. mafiánskych štruktúr a iní.

Tento typ delikventov tvoria indivíduá s bohatou štruktúrovaným sociálnym statusom, od jedincov s nízkou životnou úrovňou, cez delikventov so životným štandardom strednej vrstvy, až po príslušníkov tzv. high society. Dôležité je však rozlíšiť, že niektorí socioparaziti dosiahli ekonomické parametre symptomatické pre vyššiu spoločenskú vrstvu, väčšinou nedokážu vierohodne napodobniť životný štýl vyššej spoločenskej vrstvy, s ktorou sa ekonomicky identifikovali, nedokážu teda naplniť aj psychosociálne parametre svojho postavenia a preto vo svojom prostredí pôsobia neautenticky, čo často vedie k faktickej spoločenskej segregácii; akceptovaní sú teda nanajvýš ak z utilitárnych záujmov.

3. Narkoman

Pôvodný význam slova:

je výraz odvodený od slova narkománia, označujúceho chorobnú túžbu (závislosť) po omamných a psychotropných látkach.

Prenesený význam slova (typologicky): do skupiny narkomanov som zaradil tzv. spotrebiteľov, čiže užívateľov narkotík; dílerov – distribútorov drog a tzv. varičov – producentov drog (výrobcov napríklad syntetického pervitínu, pestovateľov konope). Spoločným znakom narkomanov je závislosť na droge a to bez ohľadu na to, či ide o závislosť spotrebiteľskú alebo ekonomickú. Ďalším atribútom narkomanov je motivácia k disocálnym činom priamo závislá na narkotikách. Obsahom delikvencie narkomanov je majetková i násilná trestná činnosť, ale vo veľkej miere aj delikty proti životu a zdraviu.

Podobne ako u sociopátov, aj u narkomanov je bohatou štruktúrovaný sociálny status, pričom práve v tejto skupine možno pozorovať fenomén tzv. delikvencie bohatých. Práve medzi narkomanmi možno nájsť dostatok dôkazov o tom, že ako uvádza Krausová a Kalčíková (1971), „delikvencia nemusí súvisieť so sociálnym prostredím a ekonomickými činiteľmi; existuje aj delikvencia z blahobytu.“ Môže ísť o pocit frustrácie a snahu o negáciu stavu. U narkomanov možno pozorovať tzv. efekt fatamorgány (© Tinka, 2010), čo znamená, že delikvencia u niektorých narkomanov smeruje paradoxne k sociálnej degradácii a nie naopak.

4. Apostata

Pôvodný význam slova:

v náboženskom význame slovo označuje toho, kto odpadol od viery; odpadlík; v prenesenom význame v bežnej reči sa používa na označenie toho, kto opustil nejaké zásady, názory a podobne.

Prenesený význam slova (typologicky): ako apostata som označil skupinu odsúdených, u ktorých disocálny skutok dôsledkom istého oportunistického konania, utilitarizmu, osobného zlyhania, porušenia spoločenských konvencií, rôznych duševných porúch, partikulárneho nihilizmu alebo podobne. Ide teda o veľmi široký diapazón trestných skutkov: od trestných činov majetkových a násilných, cez delikty proti poriadku vo verejnej správe a proti občianskemu spolunažívaniu, proti životu a zdraviu, až po prípady týrania, neplatenia výživného alebo sexuálne motivované delikty.

Apostati tvoria skupinu delikventov, v ktorej sú jedinci prakticky zo všetkých spoločenských vrstiev. Podľa mojich empirických poznatkov je však dôvodné predpokladať, že v tejto skupine dominujú odsúdení, ktorí žijú inak nežným občianskym životom, nijak výrazne nevybočujú z medzí spoločenských konvencií a ich kontakt s kriminálnym prostredím je natoľko indiferentný, že nedokázal reálne ovplyvniť formovanie osobnosti apostatu, jeho psychické vlastnosti ani psychické činnosti.

Na to, aby bolo možné dôsledne demaskovať riziká asimilácie, bolo potrebné – pri vytvorení typológie odsúdených – definovať aj *komunikačné stereotypy ako významný faktor sociálnej pseudonivelizácie*, analyzovať ich a na tejto báze potom určiť mieru asimilácie, ktorá je determinantom rizikového niveau degradácie psychickej činnosti odsúdeného a jej vplyvu na zhoršovanie jeho psychických vlastností.

Dorozumievanie medzi odsúdenými sa uskutočňuje na interpersonálnej úrovni v dvoch smeroch – jednak ako komunikácia medzi jednotlivcami, jednak ako komunikácia medzi jednotlivcom a komunitou. Má tri formy – verbálnu (majoritnú), neverbálnu (minoritnú) a kvantovú (© Tinka, 2010, marginálnu), pričom verbálny i kvantový dorozumievací styk sa v rozhodujúcej miere odohráva medzi jednotlivcami a dorozumievanie neverbálne je charakterizované pre komunikáciu jedinca s komunitou.

Premisou každej komunikácie je *komunikačný obvod*, ktorý tvorí indiktor (oznamovateľ), precipient (príjemca) a indukcia (vedenie, vzájomné pôsobenie), a ktorý slúži na prenos informácie medzi komunikujúcim subjektom a objektom naopak.

Pod indukciou rozumieme prostredie medzi indiktorom a precipientom, ktorým sa prenáša (vedie) informácia medzi komunikujúcimi subjektmi na báze fyzikálnych zákonov – akusticky, vizuálne a telepaticky.

Akustické výrazové prostriedky pozostávajú z verbalizovanej ľudskej reči a intonácie, *vizuálne výrazové prostriedky* tvorí gestikulácia, mimika, grafické výrazy, symbolika a iné prvky. *Telepatia* je mimozmyslové vnímanie, pri ktorom dochádza k prenosu myšlienok na diaľku. Ide o paranormálny jav, ktorého praktický význam pre uvedomelú interpersonálnu komunikáciu je síce v súčasnosti veľmi zanedbateľný, ale osobne v ňom vidím veľký potenciál pre budúcnosť (kto by bol ešte pred tridsiatimi – štyridsiatimi rokmi bral vážne možnosti diaľkovej komunikácie na báze elektromagnetického vlnenia - mobility; alebo koľko ľudí sa zamýšľa nad možnosťou telepatie? Veď praktické využitie telepatie je už známe medzi domorodcami v Tichomorí, ktorí – ako potvrdilo viacero cestovateľov – sa dorozumievajú na diaľku práve istou formou telepatie ...). A keďže som kvantovú komunikáciu v istej forme vypozeroval medzi odsúdenými, a aj keď v tomto fenoméne nemožno hľadať žiadne komunikačné stereotypy, budem venovať pozornosť aj tomuto zatiaľ neuvedomelému dorozumievaniu v kontexte jeho perspektív a z hľadiska indícií jeho využitia.

Určujúcim činiteľom verbálnej komunikácie je predovšetkým ľudská reč, ktorej zložky tvoria: reč, intonácia, gestikulácia a mimika vo vzájomnej korelácii.

Pri analýze reči som sa opieral o predpoklad, že argot, ako reč najnižších spoločenských vrstiev bude spoločným jazykom autentického prostredia delikventov i abnormálneho prostredia odsúdených. Preto som analyzoval argot kriminálneho prostredia resp. prostredia nižších spoločenských vrstiev a spôsob reči v izolovanom prostredí ústavu na výkon trestu odňatia slobody, pričom som hľadal odlišnosti medzi žargónom v občianskom prostredí a žargónom v abnormálnom prostredí väznic.

Argot vo všeobecnosti tvorí slang alebo dialekt, vulgarizmy, rómizmy (jazykové prvky z rómskeho jazyka v cudzom jazyku; vide per analogiam: čechizmy, rusizmy, germanizmy) a frazeologizmy vo forme verbálnych výrazových prostriedkov a žargón, prejavujúci sa v intonácii a v neverbálnych výrazoch.

Argot môžeme vyjadriť takýmto algoritmom:

$$A = \{ (S / \text{resp. } D) + V + R \}. F \}. Z$$

Kde: A= argot, S= slang, D= dialekt, V= vulgarizmy, R= rómizmy, F= frazeologizmy, Z= žargón

Argot, ktorý tvorí verbálny komunikačný stereotyp *odsúdených* má potom algoritmus:

$$A_v = \{ (S_v + R + V). F \}. Z_v$$

Kde: A_v = väzenský argot, S_v = väzenský slang, R= rómizmy, V= vulgarizmy, F_v = väzenské frazeologizmy, Z_v = väzenský žargón

Podľa typologických skupín odsúdených som dospel k poznatku, že rozdiel v používaní argotu medzi jednotlivými typmi, ktorý si kriminálni delikventi priniesli zo svojho autentického prostredia sa dá vyjadriť takýmito algoritmami:

1. **Asociáli:** $A = (S + V) \cdot F$
2. **Socioparaziti:** $A = \{(S + R + V) \cdot F\} \cdot Z$
3. **Narkomani:** $A = \{(S + R + V) \cdot F\} \cdot Z$
4. **Apostati:** $A = (D + V) \cdot F$ alebo $A = V \cdot F$

Spoločenským prvkom argotu pre všetky typy delikventov sú teda najmä vulgarizmy a čast slangových výrazov, ktoré sa prelínajú v argote najmä socioparazitov a narkomanov.

Slang a dialekt je však v zásade súbor jazykových prvkov, ktoré sa navzájom líšia v závislosti na tom, v akej komunite sa tento spôsob dorozumievania používa; preto sa nedá hodnotiť ako jednoznačne spoločenský znak, obsiahnutý v reči všetkých typov odsúdených v ich pôvodnom prostredí, snáď s určitou výnimkou socioparazitov a narkomanov, medzi ktorými je určitá slangová príbuznosť. Tento poznatok je dôležitý pri diagnostikovaní miery asimilácie a intenzity spoločenských zásahov do psychickej činnosti osobnosti.

Determinujúcimi činiteľmi neverbálnej komunikácie pri dorozumívaní sa odsúdených v smere medzi jednotlivcom a komunitou sú symbolika a tradicionalita.

Symbolika je súbor alebo skôr systém symbolov, ktorých účelom je prezentovať svojmu okoliu resp. konkrétnej komunite isté myšlienky alebo posolstvo. Typickým výrazovým prostriedkom komunikácie prostredníctvom symbolov je tetovanie, vyholená hlava alebo účes pripomínajúci popovskú čiapku, rôzne prvky, ktorými sa má narušiť uniformita vo väzenskom prostredí a zvýrazniť osobité postavenie daného jedinca v komunite (napríklad: nové časti väzenského odevu v konfrontácii so všeobecne prevažujúcimi obnosenými zvrškami, pričom získať novú časť oblečenia je často vec dobrých kontaktov, obchodovania a podobne). Jedným z kuriózných symbolov je tzv. kukurica² - ide o invazívnu úpravu mužského pohlavného údu, pri ktorej sa ostrím noža alebo podobného predmetu nareže koža a pod ňu sa vtláča drobné kúsky plastu, rana sa časom zahojí a zrastie sa.

Diapazón symbolov, ich význam a motivácia, ktorá vedie k ich používaniu by si vyžadovala samostatnú štúdiu. V našom prípade išlo len o to, poukázať na tento zvláštny fenomén.

Pod tradicionalitou rozumiem súhrn spoločenských zvykov, odovzdávaných medzi odsúdenými, ktoré majú – podobne ako symboly – odovzdať komunite konkrétne posolstvo. Typickými prejavmi takejto tradície sú rôzne archetypy, ako je tykanie medzi odsúdenými bez ohľadu na vek, etické a morálne pravidlá, právo najvýhodnejšieho miesta pri sledovaní televízie alebo pri nástupoch na previerku početného stavu odsúdených, povinnosť nováčikov vo výkone trestu udržiavať čistotu a poriadok na cele, prejavy pseudohomosexuality, šikanovanie a iné nepísané pravidlá, ktoré diferencujú odsúdených, determinujú ich sociálny status v komunite a vymedzujú spôsob, ako sa má komunita správať k danému jednotlivcovi (túto neverbálnu reč by som prirovnal k rôznym rituálnym tancom, maľovaniu tela a podobným prejavom v primitívnych ľudských spoločenských).

Neverbálnu komunikáciu prostredníctvom symbolov a tradicionality možno pozorovať najmä u odsúdených, ktorí pobudli vo väzenskom prostredí dlhší čas, aspoň po dobu jedného roku (asimilácia v tomto smere sa začína postupne prejavovať najskôr u osobitne predisponovaných jednotlivcov, predovšetkým u socioparazitov a narkomanov, u ktorých sú pozorovateľné tendencie k dominancii, potvrdeniu svojho sociálneho statusu a sebaapresadzovaniu. Čím dlhšia izolácia, tým výraznejšia reč symbolov a tradícií.

Kvantovú komunikáciu vnímam ako postulát, ktorý má základ v kvantovej fyzike. (Kvant je najmenšie množstvo energie. Kvantom mienim myšlienku, ktorá má energetickú podstatu, a preto kvant v komunikačnej rovine stotožňujem s myšlienkou.)

2 Falus ako symbol má významnú úlohu vo freudovskej psychoanalýze.

Kvantová komunikácia funguje nezávisle od vedomých podnetov a predstavuje fenomén, s ktorým sa treba ešte len vysporiadať. Kvantová komunikácia nemá zatiaľ žiaden skutočne praktický význam, no existuje, prejavuje sa a predstavuje ohromnú výzvu. (Úvahy o kvantovej komunikácii by si zasluhovali samostatnú štúdiu už len preto, že syntetizovaním doterajších poznatkov a ich analýzou na filozofickej báze by sa celkom iste mohlo dospieť k inšpirujúcim záverom pre interdisciplinárnu výskumnú prax.)

Pri skúmaní komunikačných stereotypov odsúdených som vypozeroval pozoruhodný jav – za istých podmienok sa relatívne často vyskytovali situácie, ktoré považujem za určitú modifikáciu kvantovej komunikácie: medzi dvomi odsúdenými, ktorí zodpovedajú určitým vzájomným predispozíciám sa stalo, že jeden vo svojom podvedomí uskutočnil komunikáciu so svojim protajškom a ten ju vzápätí, relatívne nezávisle na tom, čo sa udialo v podvedomí komunikanta, verbalizoval – jeden si pomyslel, druhý to vypovedal.

Nerád by som sklzol k sofistike, ale v každom prípade ide o pozoruhodné zistenie, ktoré som v takom koncentrovanom výskyte v inom prostredí nepozoroval. Práve preto tento pozoruhodný jav zviditeľňujem. S úprimným presvedčením, že ide o fenomén, ktorý už nie veľmi vzdialenej budúcnosti môže priniesť revolučný obrat v interpersonálnej komunikácii.

Podľa mojich empirických poznatkov sa potenciál rizík, vyvolaných asimiláciou u jednotlivých typov po príchode do výkonu trestu odňatia slobody javí asi takto:

I. ASIMILAČNÝ POTENCIÁL	II. RIZIKOVÉ FAKTORY PSYCHICKEJ DEGRADÁCIE	III. RIZIKOVÉ FAKTORY ZNIŽOVANIE IQ
$A_s > I_{asim}$	$A_s < R_{pd}$	$A_s > R_{zq}$
$S = I_{asim}$	$S = R_{pd}$	$S > R_{zq}$
$N = I_{asim}$	$N = R_{pd}$	$N > R_{zq}$
$A_p < I_{asim}$	$A_p > R_{pd}$	$A_p = R_{zq}$

Kde: A_s je asociál, S je socioparazit, N je narkoman, A_p je apostata, I_{asim} je index asimilácie, R_{pd} je rizikový faktor psychickej degradácie, R_{zq} je rizikový faktor znižovania IQ

Z ukazovateľov, ktoré súvisia s procesom asimilácie odsúdených je zrejmé, že najnižší potenciál pre asimiláciu (I.) vykazujú apostati, zároveň však je u nich najvyššie riziko psychickej degradácie (II.), ale takmer žiadne riziko znižovania IQ (III.).

Socioparaziti a narkomani prichádzajú do takmer identického prostredia, a preto ich index asimilácie i rizikové faktory zhoršenia parametrov psychických vlastností osobností zostávajú takmer nezmenené, naproti tomu riziko znižovania IQ je relatívne vysoké, pretože prakticky akoby zotrvali v pôvodnom nestimulujúcom prostredí.

Index asimilácie

- Faktory asimilácie:* slang, rómizmy, vulgarizmy, symbolika, tradicionalita, frazeológia, žargón
Asimilačný potenciál: pomer zložiek argotu v autentickom prostredí a väzenského argotu
Index argotu: rozsah používania väzenského argotu
Index asimilácie: rozsah pôsobenia faktorov asimilácie
Miera asimilácie: rozdiel medzi asimilačným potenciálom a indexom asimilácie

Asimilačný potenciál poukazuje na to, s akými dispozíciami prichádzajú odsúdení zo svojho prirodzeného prostredia, čo je významný faktor intenzity pseudonivelizácie a intenzity sociálnych zásahov do psychickej činnosti osobnosti. Najnižší asimilačný potenciál vykazujú apostati, čo bude potom z hľadiska vzniku neuróz a syndrómov psychickej degradácie osobnosti najrizikovejší typ väzňov.

	ASIMILAČNÝ POTENCIÁL	INDEX ARGOTU	INDEX ASIMILÁCIE	INDEX ASIMILÁCIE
A _s	0,57	1,71	2,66	2,10
S _p	0,86	2,57	3,33	2,47
N	0,86	2,57	3,33	2,47
A _p	0,14	0,85	1,71	1,57

Poznámka: hodnoty, ktoré uvádzam v tabuľke som získal tak, že faktory asimilácie (ako celok) som dal do pomeru s hodnotami, príznačnými pre používanie argotu v autentickom prostredí jednotlivých typov. Pritom som slang, vulgarizmy a rómizmy zrátal ako konštanty, vyjadrené hodnotou 1. Tento súčet som násobil frazeologizmami, vyjadrenými hodnotou 2, pretože som predpokladal, že hodnotu používania výrazových prvkov znásobuje fráza. A napokon výsledný súčin som vynásobil žargónom, ktorému som pričlenil hodnotu 3 v dôvodom presvedčení, že práve žargón ako spôsob reči umocňuje výraz i frázy, napríklad intonáciou, mimikou a inými neverbálnymi výrazovými prostriedkami.

Indexy argotu a asimilácie predstavujú *niveau pseudonivelizácie*, pričom platí, čím menšia hodnota, tým väčší zásah do psychickej činnosti jednotlivca a s tým spojené väčšie riziko negatívneho vplyvu na vývin osobnosti.

Miera asimilácie ukazuje do akej miery sa musia jednotlivé typy odsúdených stotožniť so sociálnym prostredím ústavu na výkon trestu odňatia slobody.

Platí, čím vyššia miera asimilácie, tým silnejší vplyv prostredia na formovanie osobnosti, najmä v negatívnom slova zmysle. Na druhej strane – čím nižšia miera asimilácie, tým vyšší index agresivity a vplyvu rizikových faktorov na psychickú činnosť osobnosti a na nežiaducu zmenu jej psychických vlastností.

(Hodnoty, ku ktorým som dospel metódou aplikácie empirických poznatkov nemožno však vnímať absolútne, ale iba ako generalizované ukazovatele určitých tendencií.)

Komunikačné stereotypy odsúdených sú prostriedkom interakcie medzi psychickou činnosťou jednotlivca a formovaním jeho psychických vlastností v antagonisticky nastavenom abnormnom sociálnom prostredí. Atribútom tohto prostredia je proklamovaná homogenita odsúdených, hoci sú zjavne spoločensky diferencované a tvoria vnútorné autonómne typy (© Tinka, 2010). Táto sociálna atmosféra a tradičná metodika redukčnej činnosti vedú k výraznej tendencii v záujme sociálnej nivelizácie ako produktu sociálnej degradácie, ktorá sa však kreuje nanajvyš do formy pseudonivelizácie.

Nejde teda o prirodzený ani zmysluplný proces, ale o svojím spôsobom antagonistickú a agresívnu procedúru, ktorá prináša so sebou neprimeranú mieru sociálnych zásahov do osobnej integrity a psychickej činnosti odsúdených s nevyhnutným rizikom deformácie psychických vlastností osobnosti.

V tomto kontexte sú komunikačné stereotypy kriminálnych delikventov jednak odrazom spoločensko-kultúrnej situácie v ich komunite, jednak ukazovateľom miery jej deprivácie, ale tiež prostriedkom možnej kultivácie psychosociálnej činnosti a vytvárania stimulujúceho prostredia.³

Ignorovanie rizík, vyvolaných asimiláciou odsúdených s abnormným prostredím, determinovaných komunikačnými stereotypmi v spojitosti so sociálnou pseudonivelizáciou významne znižuje hodnotu reedukačnej činnosti, relativizuje jej zmysel a redukuje účel trestu len na jeho preventívnu zložku.

Vytvára sa tak živná pôda pre vznik psychických i intelektuálnych derivácií. Toto síce môže pôsobiť ako odvážny až hyperbolizovaný záver, ale robím tak zámerne, aby som zviditeľnil nepopierateľné nebezpečenstvo, ktoré so sebou nesie rakovina pseudonivelizácie odsúdených. Inými slovami, pokiaľ sa očakáva, že odsúdený pôjde z výkonu trestu na slobodu motivovaný sanovať svoj dovtedajší spôsob života, v skutočnosti sa vracia do občianskeho života do určitej miery ako psychicky zdecimovaný jednotlivec s narušenou hodnotovou výstavou.

Riešením je radikálna zmena sociálnych postojov k reedukačnej práci, treba predovšetkým prijať zásadné a účinné opatrenia na zastavenie neprimeranej sociálnej degradácie, ktorej praktizovanie ide až za hranice účelu,

³ Poznámka: Podobné symptómy ako som pozoroval v uzavretej komunite odsúdených sa objavujú aj v sociálnom prostredí na vidieku, preto sa postupy a závery, ktoré vyplývajú z tejto štúdie, dajú aplikovať aj pri skúmaní vidieckej komunity. Najmä pre symptomatickú podobnosť s abnormným sociálnym prostredím odsúdených by si zaslúžilo osobitú pozornosť prostredie malých a stredných obcí, kde vidím istú novú perspektívu pre mediálnu komunikáciu, v kontexte ovplyvňovania komunikačných stereotypov s cieľom zvýšiť kultúrno-spoločenskú úroveň vidieka a nivelizovať ju s parametrami štandardného mestského prostredia. V tomto smere vidím zaujímavé možnosti pre komunálne i regionálne mediálne projekty na syndikovanej báze.

sledovaného zákonodarcom, treba ďalej systémovo predchádzať psychickej degradácii osobnosti, v záujme čoho treba vytvoriť stimulujúce prostredie a zabezpečiť funkčný systém zvyšovania spoločensko-kultúrnej úrovne odsúdených a vytvoriť tak podmienky na stimulovanie a na účinný vplyv na transformáciu komunikačných stereo-typov medzi odsúdenými, ktoré spätne potom ovplyvnia psychickú činnosť a psychické vlastnosti osobnosti, čím sa zafixuje výchovné pôsobenie na odsúdených a pozitívne sa usmernia ich behaviorálne prejavy. Týmto zmenami sa predíde riziku deformácie osobnosti.

LITERATÚRA:

- Kondáš, O., Vonkomec, J.: Psychológia a zdravý vývin osobnosti. 1. vydanie, Bratislava, Psychodiagnostika, n.p. 1971, 445s., SÚKK 395/5-1970.
- Portov, A. A., Fedotov, D. D.: Psychiatria, 1. vydanie, Osveta, 1977.
- Zeland, V.: Ovlivňování reality (Prostor). 1. vydanie, Bratislava: Alexander Giertti – Eugenika Pbl., 2005, 181s., ISBN 80-89115-96-9.
- Zeland, V.: Ovlivňování reality (šum ranních hvězd). 1. vydanie, Bratislava: Alexander Giertti – Eugenika Pbl., 2006, 192s., ISBN 80-89227-10-4.

Malý lexikón väzenského argotu a frazém

Argot v ústavoch na výkon väzby a v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody tvoria tri základné jazykové systémy – slang, rómizmy a vulgarizmy, ktoré ďalej dotvára žargón, ako osobitý spôsob reči, charakteristický prízvukom a istou intonáciou pri používaní niektorých výrazových prostriedkov pri komunikácii medzi odsúdenými.

Definícia jazykových systémov používaných medzi odsúdenými:

- Slang* – je súbor jazykových prostriedkov vytvorených špecifickou sociálnou skupinou (väzni a odsúdení), ktorý sa využíva pri komunikácii vo vnútri tejto skupiny.
- Rómizmus* (mn. č.: rómizmy) – je jazykový prvok z rómštiny v inom jazyku (per analogiam: čechizmus, germanizmus, rusizmus), typické využívanie takéhoto jazykového prvku je možné pozorovať takmer výhradne v kriminálnom prostredí.
- Vulgarizmus* (mn. č.: vulgarizmy) – je vulgárny výraz, ktorého index používania je najvyšší v najnižších sociálnych vrstvách. Typický znak argotu.

• Najpoužívanejšie slangové slová:

Aspiračka – tzv. asperačná zásada pri ukladaní úhrnného trestu v prípade viacčinného súbehu trestného skutku (zvýšenie trestnej sadzby)	Brigadir – predseda samosprávy odsúdených, vedúci pracovnej skupiny odsúdených	Čerešňa – vrchná posteľ v cele alebo izbe
Automaticky – samozrejme	Buk – homosexuál	Degeš – hlupák, idiot, imbecil, neokročanec
Bidlo – vrchná posteľ na dvojlôžku v cele alebo izbe odsúdených	Cinráky – šedá väzenská uni-forma	Déapé – člen samosprávy odsúdených dohliadajúci na disciplínu a poriadok

Diera – výkon disciplinárneho trestu v samostatnej uzavretej cele

Dostačák – ak súd upustí od uloženia súhrnného alebo ďalšieho trestu zo zákonných dôvodov

Druhák – káva z kávovej usadeniny

Elpaso – lúpež, lúpežné prepadnutie

Farák – káva z kávovej usadeniny

Filcung – prehliadka, osobná prehliadka odsúdených a prehliadka osobných vecí a ciel (izieb)

Gecoš – hlupák, oplán, niktoš, špinavec

Gulatá, gulatina – cigareta s filtrom

Haluz – niečo nezvyčajné, prekvapenie, niečo pozoruhodné

Haluzit' – tárať, vymýšľať, bláznit' sa, šantit'

Humusák – ten, kto sa nestará o osobnú hygienu

Kabriolet – samostatná posteľ na cele alebo izbe odsúdených

Kanibal – špinavec, ten, kto je neprispôsobivý, odpudzujúci jedinec, škaredý, smradľavý, agresívny

Kantnúť – fyzicky nicko premôcť, pacifikovať, odzbrojiť, znehybnit'

Káočé – člen samosprávy, zodpovedný za kultúrne a športové aktivity odsúdených, kultúrno – osvetová činnosť

Kerka – tetovanie

Klepky – psychofarmaká, psychotropné lieky

Kolesá – psychofarmaká, psychotropné lieky

Konár – vrchná posteľ dvojlôžka na cele alebo na izbe odsúdených
Konfident – udavač, donášač

Konfidovať – udávať, donášať

Koň – kto druhému posluhuje, taška, vrecko alebo účelovo podobný predmet (napríklad ponožka), ktorý slúži na výmenu rôzneho drobného tovaru, najmä potravín a tabaku medzi odsúdenými umiestnenými na susedných celách ak nemajú k sebe inak prístup, tento výmenný obchod sa robí cez okná izieb

Koňovanie – výmenný obchod, ktorý sa robí tak, že na koňa sa priviaže motúz alebo hrubá niť a koň sa prehodí do susedného alebo až do protifaľného okna

Kukučkár – dozorca, pochôdzkar

Kultúra – erotický časopis, pornografia

Kultúrka – spoločenská miestnosť pre odsúdených, vyhradená najmä na sledovanie televízie a kultúrno – spoločenské aktivity

Láger – ústav na výkon trestu odňatia slobody

Love – peniaze

Magorák – omamný nápoj (pripravený z relatívne veľkého množstva čierneho sypaného čaju, z trochy medu a z rozličných prísad ako je tabak, rôzne analgetiká, liečivé masti s obsahom alkoholu, káva a podobne. Zmes sa necháva asi 15 minút vylúhovať v zavretej vode a potom sa podáva napríklad s kúskom citrónu, ktorý sa k nápoju zahryzuje)

Majetkár – ten, kto má zásoby najmä potravín, osobitne kávy a tabaku alebo peniaze na osobnom účte a chodí pravidelne nakupovať do ústavného bufetu

Mukel – odsúdený (slovný prvok sa vytvoril z českého „mukl – muž určený k likvidácii“, čím sa slangovo označovali politický trestanci v komunistických trestných pracovných táboroch, tiež sa označovali ako „pétépáci“)

Naklepať sa – predávkovať sa, omámiť sa psychofarmakami, psychotropnými liekmi

Namotať – niekoho zaujať so zámerom s ním manipulovať, o niečo sa intenzívne zaujímať, robiť niečo s entuziazmom

Náter – udanie, žalovanie, oznámenie nejakého skutku, činu, udalosti

Natierať – žalovať, udávať

Nášup – nový trest odňatia slobody, uložený v čase výkonu pôvodného trestu a takýmto spôsobom predĺženie výkonu trestu

Nebezpečný – výborný, vynikajúci, skvelý, úžasný, podmanivý a podobne

Pálka – súdom uložené ochranné liečenie z dôvodu závislosti na narkotikách alebo alkohole

Pelence – mužský pohlavný úd, penis

Pépečko – verejné zasadnutie súdu, na ktorom sa rozhoduje o návrhu na podmienčné prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody

Pneumatiky – psychofarmaká, psychotropné lieky

Pračka – použitá, falšovaná poštová známka (falšovanie sa robí tak, že sa vo vode nechá rozpustiť lepidlo, čím sa známka oddelí od papiera a potom sa zvyšok pečiatkového farbiva opatrne vyčistí mydlom, zubnou pastou alebo mydlom na holenie, známka sa nechá usušiť a potom sa lepidlom prilepi na novú obálku)

Prcačkár – ten kto je odsúdený za sexuálne delikty

Rakety – niečo výborné, vynikajúce, veľmi užitočné, krásna žena

Sčíták – previerka početného stavu odsúdených

Šíp – šíp ušľahaný z papiera, ktorý slúži na koňovanie (na šíp sa uviaže motúz alebo hrubá niť a potom sa gumičkou natiiahnutou medzi palec a ukazovák ruky vystrelí k oknu protiľahlej cely, tam adresát šíp zachytí napríklad metlou a potom si rukou pritiahne koňa – odsúdení často touto technikou dokážu až neuveriteľne bravúrne výkony, napríklad dopraviť koňa za roh budovy)

• Najčastejšie používané rómizmy vo väzenskom argote:

Balevas – slanina

Bul – riť, zadok

Čaja – žena

Čajka, čajori – dievča

Čavo – chlap, chlapec
Čorka – krádež

Čorovať – kradnúť

Čuča – prsia

Čúri – nôž

Dočúrovať – doboďať

Dik – pozri

Šlapák – toaleta, turecký záchod

Šupa – niečo skvelé, výborné, vynikajúce

Špačkár – strážnik v ochrannom koridore

Špak – strážna veža v bezpečnostnom systéme na ochranu objektu ústavu na výkon trestu odňatia slobody

Špakovina – zvyšková zmes z cigaretovej ohorkov, ktorá sa používa pri nedostatku tabaku medzi odsúdenými ako second hand fajčivo, náhrada tabaku

Šúľanka – cigareta ručne ušľahaná v cigaretovom papieriku z tabaku alebo zo špakoviny

Trubka – prázdna hlava, tupec, dutý

Týračkár – kto bol odsúdený za týranie

Ťah – intriga, úskok

Zbučiť sa – pseudohomosexualita, pseudohomosexuálne symptómy

Žena – slaboch, bojzlivý človek, zbabelec, precitlivý človek, klebetník

Žváro – fajčivo

• *Najpoužívanejšie frazémy vo väzenskom prostredí:*

- **Aj doma si** (niečo robil, niečo konal), že (...) – (napríklad: Aj doma si chodil na spovede, že? Aj doma si chodil recitovať, že? Aj doma si čítaval knihy, že?) ironizujúca poznámka, výčitka, adresovaná tomu, kto sa predvádza alebo kto sa venuje vo väzení nekonvenčným činnostiam, kto vybočuje z väzenských stereotypov
- **Čistá kvalita** – niečo veľmi dobré, kvalitné, vydarené, obdivuhodné
- **Čo ti to kúruje?** – Čo to robíš?! Čo ti preskakuje?! Čo si to dovoľuješ? Čo ti haraší?!
- (...) **čóó?** – slovný zvrät, ktorý sa používa na konci vety v žargóne ako charakteristický prejav dôrazu
- **Daj si to na prsa!** – Nechaj si to! Nechcem! Nestojím o to.
- **Fuu ... fuu!** – Ííha! To si necháš?! Ale navrav. To je teda niečo!
- **Si hustý!** – Si drzý!
- **Lebo ja fajčím pelence, čóó?** – Lebo ja som hlupák, že? Pretože ja nič neviem, že? Nechám sa nachytať, že?
- **Nič nerob, postav si betónovú čakareň a čakaj!** – Kašlem na teba!
- **Je ťa deš!** – Mám ťa plné zuby! Mám ťa dosť! Si otravný. Prekážaš, si tu navyac.
- **Lebo ty budeš** (robiť niečo, konať niečo ...) – Prvá časť tejto frázy sa vyslovuje so špecifickou intonáciou, v druhej časti sa používa fráza vyjadrujúca pochybnosti o tom, že oslovený bude skutočne robiť či konať tak, ako sa prezentuje.
- **Je ti koniec!** – Skončíš! Ukončiť nejakú činnosť jednotlivca. Niečo sa končí v súvislosti s osloveným jedincem.
- **Nikaj nič** – úplne nič
- **Níí!** – o nič nejde, to je bezpredmetné (zvyčajne sa táto frazéma používa spolu s typickým gestom – ledabolým mávnutím ruky a tiež je pre ňu typická istá intonácia)
- ... **na to** (slovný dôraz, dôrazná intonácia) si prišiel do basy aby si (napríklad: ...čítal knihy, -chodil do školy, - navštevoval bohoslužby ...) – ironia, zosmiešňovanie nejakej aktivity, o ktorej sú pochybnosti, že sa im oslovený venoval aj v občianskom živote
- **Môžeš si dať akurát tak pelence do huby!** – Nemám z teba obavy, nemám strach! Kašlem ti na to! Nestojím o to. Táraš. Je to nereálne, neverím ti.
- **Hybaj na športovku, frajer!** – Poď vybavíme si to stručne – ručne!
- **Povedz mi to do huby!** – Povedz mi to otvorene! Povedz mi to zoči – voči!
- **Nerob ťahy!** – Nerob úskoky! Nezmotávaj! Nerob intrigy! Nešpekuluj!
- **To je haluz** – to je čudné, to je výnimočné, to je nezmysel
- **To je konečná!** – To je koniec. Ďalej to už nejde! To sa nedá! Nedokážem to.
- ... **lebo to je len tak, že?!** – Nie je to jednoduché! To veru nie je samozrejmosť. Nie je to lacné ani ľahké.
- **Ty ringla jedna** (degeš, trubka)! – Si idiot, si hlupák, si dutá hlava ...! Nadávka
- **Veď ty máš kľúče od miešačky!** – Veď ty máš rozhodujúce slovo! Zodpovedný si ty. Ty máš veci pod kontrolou.
- **Vtedy budeš mať, keď ja ti dám!** – Nič odo mňa nečakaj! Nič odo mňa nepýtaj! Nič ti nedám! (pri vyslovovaní tejto frázy sa zvláštny dôraz a intonácia, prízvuk kladie na úvodné slovo vety a taktiež na posledný výraz dám)
- **Zmenil si sa kamarát, veľ mi si sa zmenil** – Prečo to odmietaš? Čo sa zrazu s tebou stalo? Nejakou čudne sa zrazu správaš. Nechápem ťa. Stalo sa ti niečo? (fráza sa používa s osobitým prízvukom)

